

PAŠIZTEIKŠANĀS ĪSTENOŠANĀS MŪZIKAS MĀCĪBĀS VECĀKU – BĒRNU MIJIEDARBĪBAS INDIKATORS

INDICATOR OF PARENT-CHILDREN INTERACTION IN DEVELOPMENT OF SELF-EXPRESSION IN TEACHING MUSIC

Iveta KEPULE

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija

Abstract. *Unity of culture and education in the 21st century is a very current topic. The culture and education is one way of human self-expression being introduced in life by means of various activities and relationships with other people. Education as a counterpart of culture is closely related to the culture and its expressions. Participation in the cultural dialogue helps to get an impression of the planned learning result and facilitates formation of value orientations, attitudes and spirituality. The purpose of the article: based on interpretation of scientific literature and results of the questionnaires filled out by the parents to find out the factors encouraging self-expression in teaching music and their place in the relationship parents- children. Research methods: survey, confirmatory factor analysis.*

Keywords: *pupils, parents, self-expression, teaching music, educational process.*

Ievads

Introduction

21.gadsimtā kultūras un izglītības vienotība ir aktuāla. Kultūra un izglītība ir viens no cilvēka pašizteikšanās veidiem, kas realizējas caur darbībām, attiecībām ar cilvēkiem. Paaudžu sadarbībā „vecvecāki – bērns – vecāki” veidojas attieksme pret sevi, citiem cilvēkiem, dabu, darbu, kultūru. Sekmīgam skolēnu attīstības un mācīšanās procesam ir nepieciešamas stipras partnerattiecības starp pedagogiem, ģimenēm un pārējiem sabiedrības locekļiem.

Kultūra un kultūrvide ir socializācijas aģenti. Kultūra nodrošina gan cilvēku individuālo, gan kolektīvo dzīvi, ietekmē skolēna uzvedību, tradīcijas, uztveri, domāšanas veidu, attieksmi. Latvijas izglītības sistēmā cilvēka garīgajai pilnveidošanai līdzās citām mākslas nozarēm (vizuālās, lietišķās) arī mūzikai ir sava noteikta vieta. Tiek uzskatīts, ka mūzika veic vairākas funkcijas, kas darbojas gan individuālā, gan grupu un sabiedrības līmenī. Tai ir spēcīga ietekme uz uzvedību, emocijām un garastāvokli (Hallam, 2006; Kiilu, 2011). Veidojas vērtību izpratne un kultūrintitāte. Cilvēki iesaistās kultūras dialogā, dzīvo kultūrā un cilvēku atvērtība kultūras dialogam pārvērš un dara pasauli labāku. Izglītība kā viena no kultūras daļām ir būtiski saistīta ar kultūru un tās izpausmi. Izglītībā galvenais ir mācību un audzināšanas process, kurā realizējas priekšstats par sasniedzamo mācīšanās rezultātu un vērtīborientācijas, attieksmju un garīguma veidošanās. Ir uzsvērtā muzikalitātes attīstības neaizvietojamā nozīme cilvēka intelektuālajā attīstībā (Birzkops, 1999). Mācīšanās vide lielā mērā ietekmē skolēnu kognitīvo, sociālo un emocionālo attīstību, kas pilnībā

saskan ar humānās izglītības galveno mērķi – veicināt radošas, brīvas personības veidošanos.

Skolu un vecākus vieno bērni, taču skatupunkts uz bērnu audzināšanu un izglītošanu ir atšķirīgs. Katram cilvēkam ir individuāls sevis un pasaules redzējums (Луаже, 2003; Эриксон, 2000). Skolai noteicošās ir izglītības programmas prasības, par kuru īstenošanu tai ir jāuzņemas atbildība. Savukārt vecākus interesē viņu bērna spēju un interešu attīstība, viņa vajadzību, veselības un uzvedības īpatnību ievērošana mācību procesā. Skolu skatījumā vecāki pārāk maz laika velta bērniem, viņi neinteresējas par bērna skolas gaitām, nesniedz atbalstu mājas uzdevumu gatavošanā un vispār nav kompetenti pedagoģijā. Savukārt vecāki uzskata, ka skolā bērni tiek pārslogoti, katrs pedagogs cenšas sadzīt bērna galvā vairāk sava priekšmeta zināšanu, bet aiz priekšmeta satura dominantes pazūd bērns un viņa harmoniskā attīstība.

Raksta mērķis: noskaidrot pašizteikšanos rosinošos faktoros mūzikas mācībās un to realizāciju attiecībās „vecāki – bērni”.

Pētījuma metodes: anketēšana, datu apstrāde, izmantojot apstiprinošo faktoru analīzi.

Pašizteikšanās izvērtējums personības vajadzību kontekstā *Evaluation of self-expression in the context of personality needs*

Vajadzība mācīties, iegūt kompetenci un panākumus problēmu risinājumā ir nozīmīgs skolēna iekšējās motivācijas un pašaktualizēšanās veids, kas liecina par sekmīgu skolēna attīstību. Saistībā ar pašizteikšanās skaidrojumu var meklēt saiknes jaunam domāšanas veidam, īpašai attieksmei pret sevi un pasauli.

Pašizteikšanās ir vajadzība sevi apliecināt, izglītot un pilnveidot, tā realizējas kā nepieciešamība, kas mērķtiecīgi tiek koncentrēta uz savas eksistences uzdevumu realizēšanu. Jebkurš cilvēks pašizteikties var visdažādākajos veidos, jo pašizteikšanās izpausmes formas ir ļoti specifiskas. Prasmīgi organizējot pedagoģisko darbību, muzikālajās aktivitātēs var iesaistīt visus bērnus, ļaujot viņiem izteikt sevi, savas jūtas un domas.

Ideja par procesa un vides nozīmību saistās ar A.Maslova kreativitātes trīs kategoriju iedalījumu – primārajā, sekundārajā un integrētajā (Maslow, 1968; 2003). Spriedumos par kreativitāti tiek akcentēta improvizācija un iedvesma, prasme piemēroties jaunām situācijām (Maslow, 1987), kas var tikt uzskatīta par pašizteikšanos. Šajā sakarībā tiek šķirta primārā kreativitāte no sekundārās, ar primāro saprotot radošo iedvesmu, bet ar sekundāro – radošā produkta materializāciju. Primārā kreativitāte ir pats ideju ģenerācijas process, kas sakņojas cilvēka psihi dzīlākajos slāņos. Nespēja paust kreativitāti saistīta ar emocionālo blokādi (Maslow, 1968; 2003). Tātad pašizteikšanās ir

- 1) atšķirīga izejas pozīcija;
- 2) darbību kopums mērķa sasniegšanai.

Pašizteikšanās raksturlielumi nav priekšmetiski, tie nesatur konkrētu materiālu vai ideālu piedāvājumu, bet gan ir procesuāli, jo darbība, spontānums un radošā aktivitāte uzskatāma par individualitātes pašizteikšanos. Pašizteikšanās procesuālās pamatiezīmes ir šādas:

- 1) jaunrades spējas attīstās savstarpējā divu subjektu mijiedarbībā;
- 2) radošā aktivitāte jebkurā formā adresēta otram cilvēkam.

Savukārt intelekta attīstības teorijās radošumu pēta kā cilvēka domāšanas un rīcības efektivitātes pazīmi, konstatējot, ka radošums ir cilvēka vispārīga spēja, kas izpaužas radošā procesā; tā potenciāli piemīt ikvienam indivīdam un to var mērķtiecīgi attīstīt (*Дружинин*, 2000). Humānpsihologi atzīst radošumu par fundamentālu cilvēka dabas īpašību izpausmi (*Maslow*, 1970; 2003; *Aleinikov*, 1999). Konstruktīvisma kontekstā iekļaujas ideja par radošumu kā personības izveides instrumentu, jo cilvēka dzīve un personība kā konstruēta realitāte ir jaunrades produkti, bet dzīvesdarbība kopumā tiek uztverta kā radoša (konstruktīva) darbība (*Karpova*, 1994; *Brunner*, 1996).

Mēģinājumi uzsvērt cilvēka darbības rezultātā iegūstamā gala produkta nozīmi intelekta izpratnē un atrast veidus tā sekmīgākai sasniegšanai sastopami jau Antīkajā pasaulē, bet īpaši aktualizējušies 20.gs. Katrā no cilvēka intelektuālās attīstības modeļiem tiek piedāvāts redzējums cilvēka attīstībai, kura daļa var tikt saistīta un realizējas saistībā ar pašizteikšanos. Dž.Gilfords (*Gilford*, 1968) ir mēģinājis trīsdimensiju modelī savienot trīs aspektus: operāciju, saturu un produktu.

D.Goulmens (*Goleman*, 1946) izveido vienotu modeli un noteiktu īpašību kopumu nosauc par emocionālo inteliģenci. Tā sastāv no 5 savstarpēji saistītiem pamatkomponentiem: savu emociju apzināšanās un emociju apvaldīšanas (jeb sevis menedžments), svešu emociju atzīšanas un savstarpējo attiecību uzturēšanas (jeb sociālā apziņa un sociālās spējas) un pašmotivācijas (*Goulmens*, 2001).

Ar emocionālo inteliģenci saprot informētību un spēju pārvaldīt savas emocijas veselīgā un produktīvā veidā. Emocionālās inteliģences teorijā akcentē tieši emociju izpausmes lomu ne tikai dzīvē, bet arī mācību procesā, jo vispārējā nozīmē prasme izmantot emocijas kāda derīga mērķa sasniegšanai ir viena no galvenajām cilvēka dzīvē. Vienalga, vai tā būtu prasme apvaldīt impulsivitāti un netiekties pēc tūlītējiem panākumiem, prasme uzlabot omu, lai tā netraucētu domāšanu, prasme motivēt sevi neatkāpties grūtību priekšā vai arī prasme izjust pacēlumu un līdz ar to strādāt ražīgāk – viss iepriekš minētais apliecina, ka emocijas ir noteicošās efektīva darba gaitā (*Goulmens*, 2001).

R.Šternbergs definē trīsarhisko un sekmīgo intelektu (*Sternberg*, 1985; 1999). R.Šternbergs uzskata, ka inteliģence ir spēju kopums, kuru cilvēks izmanto, lai sasniegtu savus dzīves mērķus, tajā skaitā praktiskās un radošās spējas, kā arī analītiskās domāšanas spējas. Par aktuālām tiek atzītas trīs R.Šternberga formulētās intelektuālās uzvedības formas:

- verbālais intelekts;

- spēja risināt problēmas;
- spēja sasniegt izvirzītos mērķus (praktiskais intelekts).

Pēc H.Gardnera (*Gardner, 2006*) teorijas inteliģences raksturojumā galvenā kategorija ir „reakciju kopums”, bet R.Šternberga (*Sternberg, 1985; 1999*) un D.Gouldmena (*Gouldmens, 2001*) teorijā var atrast, ka definīcijā iekļautas arī izziņas, praktiskās un analītiskās spējas.

Vecāku viedokļu pētījums par skolēnu pašizteikšanos mūzikas mācībās *Study of the parents' opinion on self-expression of pupils in teaching music*

Lai izprastu vecāku viedokli un attieksmi pret sava bērna pašizteikšanos mūzikas mācībās, vecākiem tika piedāvāta anketa. Vecāku anketēšana uzskatāma par kvalitatīvi novērtējošo pētījumu (*Mayring, 2002; Kroplijs, Raščevska, 2004*), kura uzdevums ir salīdzināt pašizteikšanās īstenošanas iespējas pedagoģiskajā procesā ar vecāku viedokli. Tā kā pētījuma priekšmets ir saistīts ar skolēna pašizteikšanās personīgo nozīmīgumu, to var uzskatīt par interpretējošo pētījumu, kas ir svarīgs cilvēka subjektīvās pieredzes izpratnei un indivīda darbības konkrētā vidē izpētei. Vecāku viedokļu interpretācija par skolēnu pašizteikšanos atspoguļo skolēnu personību un ir interpretējama dažādās kombinācijās. Interpretējošais pētījums atbilst skolēncentrēta pētījuma būtībai (*Rubene, 2004*), kā arī darbības teorijai, kas izmantota, konstruējot pedagoģiskās darbības modeli.

Pētījumā tika aicināti piedalīties vecāki, kuru bērni mācās 3.–5.klasē. Anketā tika ietverti atvērtie jautājumi. Anketā skolēnu vecāki pauda viedokli par to, kādā veidā skolēni ar mūzikas starpniecību var izteikt:

- 1) savu personību;
- 2) savu vēlmi mācīties;
- 3) savus talantus.

Datu apstrādei tika izmantotas 47 anketas. Aptaujas rezultātā tika iegūti un apkopoti kvalitatīvi dati, kas raksturo skolēnu darbību saistībā ar skolēnu pašizteikšanos. Anketās iegūto datu analīzei izmantota apstiprinošā faktoru analīze (*Geske, Grinfelds, 2001*). Pētījuma rezultātā tika identificētas 9 faktoru kopas un 63 mainīgie.

1.faktors apvieno mainīgos, kuros aprakstītas darbības cilvēka būtības pašprezentācijai, vērstas uz vajadzību pašizteikties apmierināšanu. Mainīgie raksturo skolēnu darbības, kas pauž skolēnu vajadzību izpausties, piem., dziedāt („*Bērnām patīk dziedāt, dungot tās dziesmas, kas viņām patīk*”), dejojot („*Mans bērns mūzikas pavadībā dejo un dzied*”), spēlēt mūzikas instrumentus („*Patīk spēlēt mūzikas instrumentus, bet pati mūzika viņu neietekmē, dažreiz pat traucē*”). 1.faktora mainīgo kopums raksturo skolēnu ar mūziku saistītās darbības un skolēnu emocionālo vērtējumu par tām (*patīk*). Emocionālais novērtējums (*patīk*) tiek uzskatīts par indikatoru, kas norāda uz darbībām

skolēna būtības pašprezentācijai un skolēna vajadzību apmierināšanai. Skolēniem patīk darīt to, kas viņiem padodas un sagādā prieku.

2.faktora mainīgos komponentus vieno mūzikas kā saziņas medija atspoguļojums vecāku viedokļos par skolēnu pašizteikšanos. Vecāki uzskata, ka mūzika, ko bērns klausās, ļauj spriest par bērna personību (*„Mūzika ļauj spriest par bērna personību, interesēm”*). Mūzika izsauc bērnā empātiju, ko bērns vēlas vizualizēt, atspoguļojot bērna personību (*Mūzikas pavadībā bērns var labāk uzzīmēt zīmējumus, kuri atspoguļo bērna personību*). Vecāku viedokļu analīze par mūziku kā saziņas mediju ar savu bērnu var iedalīt 2 grupās:

- mūzika rada noskaņojumu (*„Ja skan laba mūzika, dēls ir jautrs, azartisks, viņam ir daudz enerģijas*), kas liecina par mūziku kā emociju radītāju;
- mūzika kalpo kā indikators, ar kuru skolēns vecākiem un sabiedrībai izsaka savas personības būtību, parāda savas intereses, pauž savu viedokli, savas domas, izteic savu garastāvokli. Pēc tā, kādu mūziku bērns klausās, kontaktējot ar vecākiem, vecāki secina, kādā noskaņojumā ir viņu bērns, un uzsāk komunikāciju (*„Ar mūzikas palīdzību izpauž savus dzīves uzskatus, savas domas. Dzirdot, kādu mūziku klausās, es droši zinu, ka viņš jūtas labi vai ir nomākts”*, *„Pēc mūzikas klausīšanās stila var noteikt bērna garastāvokli un attiecīgi no tā – viņa vēlmes”*).

3.faktora mainīgie komponenti attiecas uz indivīda brīvību kā virzītājspēku socializācijā. Mainīgie komponenti raksturo iespējas, ko skolēns iegūst, apgūstot mūzikas mācību. Pētījuma datu apstrādes rezultātā konstatēts, ka vecāki par šādām iespējām mūzikas mācībās uzskata iespēju piedalīties dažādos konkursos, koncertos, pasākumos, kur var sevi izpaust dziedot, dejojot, spēlējot mūzikas instrumentus (*„Iemācoties spēlēt un dziedāt, bērns var piedalīties dažādos pasākumos, konkursos”*). Pētījumā konstatēts, ka dalība šādos pasākumos paplašina skolēnu redzesloku, veicina aktivitāti, uzlabo komunikāciju un ļauj izprast savus talantus (*„Apgūstot pēc iespējas vairāk mūzikas žanru, sāk apzināties to, kas viņam padodas un labāk patīk, tā apjaušot savus talantus”*).

4.faktors „relaksācija” apvieno to vecāku viedokļus, kuri uzskata, ka mūzika kalpo izklaidei, tā ir vaļasprieks. Izklaide var tikt uzskatīta kā savas būtības pašizteikšanās ekspresijas izpausme, bet vaļasprieks – kā cilvēka būtības izpausme, kas raksturo cilvēka personību (*„Dziedāšana ir kā vaļasprieks, lietderīga brīvā laiks pavadīšana*). Pētījuma datu analīze liecina, ka vecāki mūzikai piešķir terapeitisku, nomierinošu funkciju, kas ļauj atpūsties un mobilizē darbam (*„Tā (mūzika) ir labs relaksējošs fons ikdienā*) vai, tieši otrādi, rosina darboties, „uzlādē” (*„Mūzika nomierina vai rosina. Atkarībā no izvēles”*).

5.faktora mainīgie raksturo darbības mūzikā, kas veicina izglītības un audzināšanas rezultātu sasniegšanu. Ar izglītības un audzināšanas darbībām tiek saprastas mācību darbības, kas attīsta skolēna personības izglītošanas un audzināšanas aspektus. Pētījuma datu rezultātu analīzes rezultātā secināts, ka

vecāki mūzikas mācību uzskata par skolēna intelektu un audzināšanu pastiprinošo faktoru.

Vecāki uzskata, ka mūzika attīsta intelektuālās spējas:

- attīsta loģisko domāšanu;
- attīsta spēju koncentrēties;
- attīsta emocionalitāti;
- attīsta radošumu;
- attīsta dzirdi;
- attīsta iztēli un uztveri;
- attīsta tēlaino domāšanu;
- trenē atmiņu;
- darbošanās ar pirkstiem (mūzikas instrumentu spēle) attīsta dažādas spējas un talantus („*Pildot mājas darbus, laba mūzika var sekmēt uzdevumu izpildes pareizību*”, „*Dziedot melodijas, apgūst grūtāk apgūstamo vielu*”, „*Veicina analītisko un loģisko domāšanu, kas palīdz mācīties matemātiku*”).

6.faktora mainīgie raksturo darbības zināšanu transformācijai jaunā kvalitātē. Mainīgie tiek definēti kā radošas darbības („*spēlē mūzikas instrumentus*”, „*veido horeogrāfijas*”, „*sacer mūziku*”, „*padodas radoši darbi citos priekšmetos*”), kuru veikšanai ir nepieciešamas muzicēšanas pamatiemaņas. Vecāki atbalsta savu bērnu radošo pašizteikšanos, tāpēc ka radošās darbības sekmē pozitīvas emocijas un veicina bērnu aktivitāti („*Ir iespējams sevi pilnveidot un izdomāt kaut ko pavisam jaunu un nepieredzētu*”).

7.faktors raksturo mainīgos, ko pētījuma datu analīzes rezultātā vecāki identificē kā skolēna individuālo spēju izpausmes attīstošos. Mainīgie tiek grupēti 2 grupās:

- darbības un prasmes saistībā ar mācību procesu („*Dziedāšana, mūzikas instrumenta spēle palīdz apliecināt sevi, justies lepnam par panākumiem, atzinību*”, „*Muzicēšana dod skatuves pieredzi, justies drošāk, pārliecinātāk par sevi*”);
- darbības un prasmes saistībā ar skolēna socializāciju („*Attīsta sadarbības prasmes, dziedot korī vai dejojot deju kolektīvā*”, „*Komunicēt ar klasesbiedriem un citiem sabiedrības locekļiem*”).

Saistībā ar mācību darbu vecāki nosauc prasmi uzstāties („*Prasmi uzstāties publikas priekšā*”) un radoši pašizteikties („*Mūzikā viņš jūtas brīvāks un spēj izpaust gan pozitīvo, gan negatīvo, tas redzams viņa muzicēšanā un dziesmu izvēlē*”). Pētījuma datu analīzes rezultātā vecāki izsaka viedokli, ka mūzikas mācībās skolēni apgūst aktiermākslu, kas ir viens no dziesmas teksta interpretācijas pašizteikšanās elementiem. Kā pašizteikšanās veidu mūzikas mācībās, ar kura palīdzību skolēni izpauž un attīsta savus individuālos talantus un spējas, vecāki nosauc kora dziedāšanu un dejošanu deju kolektīvā. Šādi dati iegūti tāpēc, ka kora dziedāšana vispārīzglītojošā skolā tiek uzskatīta par

mūzikas žanru, kuru apgūst un kurā piedalās daudz skolēnu. Skolas mācību programmas neuzsver vecāku nosauktās prasmes kā nozīmīgas, nepieciešamas katra indivīda dzīvē. Tomēr, pamatojoties uz pētījumā iegūto vecāku viedokli, mūzikas mācībās gūtās iemaņas palīdz kļūt drošākam, pārvarēt kautrīgumu, būt lepnam par panākumiem, iegūt pārliecību par sevi, prast izpausties, uzdrīkstēties atvērties, kā arī sekmē komunikācijas un sadarbības prasmes („*Palīdz vairāk atvērties, nebūt kautrīgam*”, „*Ja mācībās neveicas tā, kā gribētos, tad muzikālās uzstāšanās paceļ pašvērtējumu*”). Mūzikas mācības veicina neverbālo komunikāciju („*Var izteikt to, ko nevar pateikt vārdos*”).

8.faktora mainīgie raksturo vecāku izpratni par kultūras mijiedarbību. Pētījuma datu analīzes rezultātā secināts, ka kultūras mijiedarbība izpaužas kā mūzikas uztvere, mūzikas klausīšanās un koncertu apmeklējums. Vecāki secina, ka viņu bērni mūziku klausās internetā, TV, radio. Apmeklē koncertus, kur uzstājas bērniem tīkami mūziķi („*Apmeklējot koncertus, pasākumus, kuros uzstājas bērnam patīkams mūziķis*”), jo bērni klausās „mūsdienīgu, populāru mūziku”, savukārt skolas un mūzikas mācības uzdevums ir iemācīt saprast klasisko mūziku („*Jāizprot klasiskā mūzika*”). Pētījuma datu rezultāti apliecina, ka skolēnu kultūras mijiedarbība noris, identificējoties ar kādu izpildītāju, analizējot viņa darbību, izvērtējot, atdarinot („*Mēģina atdarināt mūziķus, domā, analizē, izvērtē un mēģina pats sadomāt ko jaunu*”).

9.faktora mainīgie apraksta komponentus, kas saistīti ar skolēna socializāciju. Pētījuma datu analīzes rezultātā secināts, ka socializācija mūzikas mācībās notiek, izmantojot kolektīvās muzicēšanas formas – dziedot („*Dzied korī*”), dejojot („*Dejo deju kolektīvā*”), spēlējot mūzikas instrumentus („*Spēlē tautas instrumentu kapelā*”), apmeklējot mūzikas pulciņus („*Apmeklējot mūzikas pulciņus*”). Socializācijas institūti – ģimene, draugi un domubiedri („*Dzied mājās, ģimenes pasākumos*”, „*Bērns uzstājas koncertos*”). Pētījuma datu rezultāti liecina, ka skolēnu socializācija noris arī ar mūzikas klausīšanos. Šādi dati tika iegūti, tāpēc ka mūzikas klausīšanās skolēnu vidū nav saistīta tikai ar koncertu apmeklējumu kopā ar ģimeni, bet arī ar brīvdabas festivālu apmeklējumu kopā ar draugiem („*Kopā ar draugiem apmeklē koncertus pilsētas parkā*”) un sev tīkamas mūzikas klausīšanos medijos („*Klausās mūziku internetā*”).

Secinājumi **Conclusions**

Zinātniskās literatūras un empīriskā pētījuma rezultātā autore izdarīja vairākus secinājumus.

1. Mūzikas mācības vecāku skatījumā tiek novērtētas konstatējošā veidā, par pamatu pieņemot vērtējuma „patīk – nepatīk” pretnostatījumu. Par primāro tiek atzīts bērna personības attīstības vajadzību emocionālais aspekts.

2. Mūzikas klausīšanās un uztvere, pēc vecāku domām, kalpo kā relaksācijas līdzeklis, uzsverot mūzikas pozitīvo ietekmi uz bērnu. Pēc tā, kādu mūziku klausās bērns, vecāki spriež par bērna noskaņojumu un izvēlas komunikācijas veidu saskarsmei ar savu bērnu.
3. Vecāki atzīst, ka mūzikas mācībām ir pozitīva ietekme uz bērna intelektuālo spēju attīstību, atzīmējot to saistību ar bērna audzināšanas procesu sociālkulturālajā vidē. Vecākiem nozīmīga ir bērna līdzdalība koncertos un citos pasākumos. Līdzdalība pasākumos un koncertos pozicionē bērnu kā pozitīvu personību, kas vecāku izpratnē liecina par mācību un audzināšanas procesa sekmīgu norisi un ļauj bērnam sevi labāk izprast un attīstīt savus talantus.
4. Vecāki atbalsta savu bērnu radošo pašizteikšanos, tāpēc ka radošās darbības sekmē pozitīvas emocijas un veicina bērna aktivitāti, kas ir priekšnosacījums bērna socializācijai. Radošās darbības bērnam kalpo kā apliecinājums sekmīgam mācību un audzināšanas procesam. Bērns apzinās savu „Es varu”, „Es protu”, „Man izdodas”, kas palīdz pārvarēt bailes pašizteikties.
5. Vecāki uzskata, ka mūzikas mācības sekmē bērnu pašizteikšanos:
 - kinestētiski („iemācās jaunas kustības”, „attīsta dejotprasmi”, „veido horeogrāfiju”);
 - vizuāli („zīmē mūzikas pavadījumā”);
 - audiāli („labprāt klausās mūsdienīgu, populāru, sev tīkamu mūziku”);
 - muzikāli („ar mūzikas starpniecību uzstājas dažādos pasākumos – mājās, koncertos”).
6. Vecākiem svarīga ir bērna zināšanu transformācija jaunā kvalitātē, ko vecāki saprot kā neformālu vai ārpusstundu izglītības procesu, kas liecina par katra bērna individualitāti savas personības būtības izteikšanā.
7. Vecāki uzsver bērnu saskarsmi, pašizteikšanos un mijiedarbību mūzikā dažādā sociokulturālajā vidē. Vecāki uzskata, ka skolas uzdevums ir sagatavot bērnu mūzikas kultūras uztverei un mijiedarbībā, akcentējot mūzikas mācības pamatu apguvi mūzikas mācību procesā.

Summary

Culture and cultural environment can be considered as socialization agents, ensuring individual and collective life of people and affecting behaviour, traditions, perception, mind-set and attitudes of the pupil. Education as a counterpart of culture is closely related to the culture and its expressions. A teaching and learning process where an opinion on the planned learning result and value orientations, as well as attitudes and spirituality can be formed is of the most importance in education. Pupils serve as a link

between the school and parents, but a viewpoint regarding raising and educating children differs. The requirements of educational programme serve as a determining factor for the school, establishing its responsibility for the implementation of this programme. Parents care for development of abilities and interest in their children, as well as compliance with their needs, health and behaviour peculiarities in the learning process.

The purpose of the study to understand the parents' opinion regarding self-expression in teaching music is provided in three positions: by means of music

- to express the child's personality,
- to express his or her desire to learn;
- to understand and express talents.

47 questionnaires were used for the data processing. High quality data characterizing activities of the pupils in relation to their self-expression were obtained as the result of the survey. The author as the result of studying scientific literature and empirical research drew the following conclusions:

1. Teaching music in the opinion of parents is rated in establishing manner, taking as a basis the contrast "like-dislike". The primary factor is an emotional aspect of the child's personality development needs.
2. Listening and perception of music in the parents' opinion serves as the means of relaxation, emphasizing the positive impact of the music on a child. The parents draw conclusions regarding the child's mood based on the music he or she selects to listen, thus finding appropriate type of communication with their child.
3. Parents recognize that teaching music has positive impact on development of the child's intellectual abilities, noting its connection with the process of raising a child in the socio-cultural environment. The parents recognize a participation of the child in concerts and similar events as important. Such participation in events and concerts positions the child as a positive personality, which in the parents' opinion points at successful course of the teaching and learning process and allows the child to better understand his or her own personality and develop talents.
4. Parents support creative self-expression of their children because creative activities facilitate positive emotions and activity of children, which is a precondition for a socialization of the child. Creative activities serve for the child as a confirmation of successful teaching and learning process. The child understands his or her „I can”, „I know how to”, „I am successful”, which helps overcoming the fear of self-expression.
5. The parents believe that teaching music facilitates the child's self-expression:
 - in a kinetic way („learns new moves”, „develops ability to dance”, „creates choreography”);
 - visually („draws accompanied by music”);
 - aurally (“with pleasure listens to modern, popular music of his or her preference”);
 - musically („by means of music performs in various events: at home, in concerts”).

6. Parents care for transformation of the child's knowledge in new quality, which the parents understand as informal or out-of-class educational process, attesting to individuality of each child in expression of the nature of personality.
7. The parents emphasize communication, self-expression and interaction of the children in music in various socio-cultural environments. The parents believe that a task of the school is to prepare the child for perception of musical culture and interaction with it, placing an emphasis on learning the basics of music during the process of teaching music.

Literatūra References

- Aleinikov, A.G., Kackmeister, S., Koenig, R. (2000). *Creating Creativity: 101 Definitions (what webster never told you)*. Published by Alden B Dow Creativity Center Pr.
- Birzkops, J. (1999). *Muzicēšana kā labākā intelektuālo spēju attīstītāja*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*. London: Harvard University Press.
- Gardner, H. (2006). *The Development and Education of the Mind. The selected works of Howard Gardner*. London: Routledge.
- Geske, A., Grinfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
- Guilford, J.P. (1968). *Intelligence, Creativity and their Educational Implications*., Publisher Robert R. Knapp, San Diego, California.
- Goulmens, D. (2001). *Tava emocionālā inteliģence*. Rīga: Jumava.
- Hallam, S. (2006). *Music Psychology in Education*. London: Bedford Way Papers.
- Karpova, Ā. (1998). *Personība. Teorijas un to rādītāji*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Kiilu, K. (2011). *The concept of preschool music education in Estonian education system*. Procedia - Social and Behavioral Sciences, vol. 29
- Kropļijs A., Raševska M. (2004). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Rīga: RaKa.
- Maslow, A.H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. New York: D. Van Nostrand Company.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and personality. (2nd edn.)*. New York: Harper & Row.
- Mayring, P. (2002). *Einführung in die qualitative Sozialforschung. Eine Anleitung zu qualitativem Denken*. Weinheim und basel: Beltz.
- Rubene, Z. (2004). *Kritiskā domāšana studiju procesā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Sternberg, R. J. (1985). *Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (1999). *The theory of successful intelligence*. Review of General Psychology, Vol 3(4).
- Дружинин, В. Н. (2000). *Экспериментальная психология*. СПб.: Питер.
- Эриксон, Э. (2000). *Детство и общество*. Санкт-Петербург : Летний сад.
- Пиаже, Ж. (2003). *Психология ребенка*. Санкт-Петербург: Питер.